

De zesde rol van de leraar

De leercoach

Susan Potiek | Ariena Verbaan

CPS

Onderwijsontwikkeling en advies

Ten behoeve van de leesbaarheid van dit boek is in veel gevallen bij de verwijzing naar personen gekozen voor het gebruik van 'hij'. Het spreekt vanzelf dat hier ook 'zij' gelezen kan worden. Daar waar leraar staat kan ook docent, onderwijzer et cetera gelezen worden.

© CPS Onderwijsontwikkeling en advies, augustus 2019

Dit is een geheel herziene versie van de uitgave 32405 *De zesde rol van de leraar – de leercoach*, ISBN 978 90 6508 056 1.

Auteurs: Susan Potiek en Ariena Verbaan

ISBN: 978 90 6508 168 1

CPS-bestelnummer: 32428

CPS Onderwijsontwikkeling en advies

Postbus 1592
3800 BN Amersfoort
Telefoon [033] 453 43 43
E-mail cps@cps.nl
www.cps.nl

Vragen over CPS-publicaties?

Telefoon [030] 24 170 24
E-mail infodesk@cps.nl
www.cps.nl/uitgeverij

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Uitzondering hierop vormen de in dit boek opgenomen bijlagen. Die mogen voor gebruik binnen de eigen school vrij gekopieerd/geprint/bewerkt worden.

We hebben ons uiterste best gedaan om alle bronnen te achterhalen en juist te vermelden. Wanneer u denkt dat we hierin niet zorgvuldig genoeg zijn geweest, neemt u dan contact op met de uitgever.

Inhoud

Voorwoord	1
Inleiding	2
Leren en zelfregulerend leren	4
1.1 Wat is leren?	4
1.2 Zelfregulatie en zelfregulerend leren	5
1.3 Het belang van zelfregulatie	9
1.4 Leren om te kwalificeren, socialiseren en subjectiveren	11
1.5 Organiseren van zelfregulerend leren	13
1.6 Samenvatting	17
Coachen en de rol van leercoach	18
2.1 Kwaliteiten van de coach	18
2.2 Het belang van leercoachen	18
2.3 Benaderingen van coachen	19
2.4 Het handelingsrepertoire van de leercoach	21
2.5 Samenvatting	33
2.6 Praktische toepassing	33
Vakdidactisch coachen	36
3.1 Wat is vakdidactisch coachen?	36
3.2 Het belang van vakdidactisch coachen	32
3.3 Metacognitieve leerstrategieën	38
3.4 De uitvoering van vakdidactisch coachen	41
3.5 Vragen, aanwijzingen en feedback	44
3.6 Doelgericht vakdidactisch coachen	49
3.7 Samenvatting	51
3.8 Praktische toepassingen	51
Pedagogisch coachen	60
4.1 Wat is pedagogisch coachen?	60
4.2 Het belang van pedagogisch coachen	61
4.3 Affectieve leerstrategieën	62
4.4 De uitvoering van pedagogisch coachen	65
4.5 Pedagogisch leercoachen in de praktijk	71
4.6 Samenvatting	80
4.7 Praktische toepassingen	80

Coachen op zelfregulatie	84
5.1 Wat is coachen op zelfregulatie?	84
5.2 Het belang van coachen op zelfregulatie	85
5.3 Zelfregulerende leerstrategieën	87
5.4 De uitvoering van coachen op zelfregulatie	87
5.5 Effectief coachen op zelfregulatie	92
5.6 Een zelfgestuurde leeromgeving	100
5.7 Samenvatting	101
5.8 Praktische toepassingen	101
Een persoonlijk leercoachgesprek	110
6.1 Doelen van het persoonlijk leercoachgesprek	110
6.2 Het belang van het persoonlijk leercoachgesprek	111
6.3 De uitvoering van het leercoachgesprek	112
6.4 Praktische toepassingen	114
Word en blijf een effectieve leercoach	126
7.1 Kwaliteiten van de leercoach	126
7.2 Vergroten van effectiviteit	127
7.3 Zelfreflectie	130
7.4 Motiverende overtuigingen	132
7.5 Ontwikkeling van de leercoach in beeld brengen	134
7.6 Praktische toepassingen	135
Literatuur	138
Bijlage 1 De zes rollen van de leraar	147
Bijlage 2 Indelingen executieve functies	150
Bijlage 3 Aspecten van zelfregulatie per leerfase	151

Voorwoord

Eigentijds onderwijs wil jongeren meer persoonlijk begeleiden, zodat ze gemotiveerd, zelfverantwoordelijk en doelgericht leren, en bewust eigenaar worden van hun leerproces. Dit boek sluit daarop aan. Het biedt onderwijsgevend, coaches, mentoren en leidinggevend handvatten hoe ze jongeren kunnen voorbereiden op hun toekomst. Onze snel veranderende en steeds complexer wordende samenleving - wat vandaag nieuw is, kan morgen alweer verouderd zijn - vraagt om een toekomstbestendige voorbereiding op leren, leven en werken. Om te zorgen dat jongeren in de (grotendeels onbekende) toekomst in staat zijn om steeds weer passende vaardigheden te verwerven, is het belangrijk om tijdens de opleiding aandacht te besteden aan het ontwikkelen van bewust zelfstandig handelen en een proactieve houding bij leren. Het is van cruciaal belang dat de lerende zicht krijgt op hoe hij leert, wie hij is, wat hem motiveert en welke keuzes hij maakt. In de rol van leercoach is de leraar zich hier sterk van bewust. Hij leert de lerende strategieën voor zelfregulatie aan en onderkent tijdens lessen metacognitieve en affectieve vaardigheden. De leercoach begeleidt de lerende naar meer autonoom en onafhankelijk denken over het eigen leergedrag. Zo krijgt coachen van het leerproces in basisonderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs de aandacht die het verdient.

De auteurs zijn zich ervan bewust dat het woord leren veel voorkomt in dit boek, in allerlei varianten. De keuze om steeds te spreken over de lerende draagt daar zeker aan bij. Toch blijkt in de trainingspraktijk van de auteurs de term lerende meer passend dan leerling of student. De term lerende doet recht aan nabijheid en betrokkenheid bij de ontwikkeling van jongeren. Tevens is deze term herkenbaar voor basis- en voortgezet onderwijs en voor mbo en hbo, waar het onderwerp leercoaching ook volop in de belangstelling staat.

Een woord van dank

Allereerst veel dank aan de medeauteur van de eerste druk van dit boek: Linda Odenthal. Voor deze tweede, geheel herziene druk bedanken wij graag Els Loman voor het kritisch meedenken en haar waardevolle reflectie.

Susan Potiek
Ariena Verbaan

Inleiding

Dit boek biedt richting en ruggeleuning om praktisch aan de slag te gaan met het coachen van lerenden. Het is een stevige kennismaking met de manier waarop leraren methodisch invulling kunnen geven aan zelfregulerend leren als logische vervolgstap op gedifferentieerd en gepersonaliseerd leren. Hoe kan de leraar zelfregulerende vaardigheden ontwikkelen en hoe zorgt hij dat de lerende aan het stuur van eigen ontwikkeling en leerproces komt te staan?

In deze publicatie focussen we op de zesde rol van de leraar: de rol van leercoach. Deze rol is gericht op de individuele lerende. Het is een logisch vervolg op de vijf andere rollen van de leraar (de rol van gastheer, presentator, didacticus, pedagoog en afsluiter), die de basis vormen van een goede les.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 vertrekt vanuit een theoretisch kader over leren en het verschil met onderwijzen. Dit wordt aangevuld met een speurtocht naar de vele betekenissen van zelfregulerende processen op weg naar zelfgestuurd leren.

In hoofdstuk 2 staat de rol van de leercoach centraal. Met vijf praktijkprincipes (het ABCDE van de leercoach) wordt het gedrag van de leercoach beschreven. Deze vijf principes vormen het fundament voor het denken en handelen van de leercoach.

De hoofdstukken 3, 4 en 5 gaan in op de drie vormen van coachen. Gestart wordt met het vakdidactisch coachen, waarbij de lerende zicht krijgt op sturing geven aan het eigen leren. Vervolgens maken we de overstap naar pedagogisch coachen, dat zich richt op de zelfcontrole van de lerende. Ten slotte zoomen we in op het coachen op zelfregulatie van de lerende.

Hoofdstuk 6 beschrijft de structuur van de gesprekken die een leercoach met de lerende voert. Er worden enkele passende gespreksmethodieken getoond, inclusief voorbereiding.

Hoofdstuk 7 sluit af met handreikingen voor de leraar, die behulpzaam zijn om zich verder te ontwikkelen in zijn rol als leercoach. Centrale vraag is daarbij: hoe word en blijf ik een effectieve leercoach?

Leeswijzer

U komt bij sommige tekstgedeeltes de volgende symbolen tegen:

Symbol	Betekenis
	Citaat
	Vraag ter overdenking
	Praktische toepassing
	A Afstemmen
	B Betrokken zijn
	C Cyclisch werken
	D Doelgericht werken
	E Eigenaarschap

De vijf praktijkprincipes van de leercoach

Met dit boek willen wij studenten, onderwijsgevend, coaches, mentoren en leidinggevend bereiken, die geïnteresseerd zijn in hoe de rol van leercoach bijdraagt aan het ondersteunen van een lerende.

Oefening in de onderwijspraktijk en verdere training zijn nodig om het handelingsrepertoire van een leercoach te verbreden zodat de leercoach zich bewust is van zijn eigen gedrag en daardoor nog beter onderwijs realiseert.

Heeft u vragen naar aanleiding van dit boek?

Op www.cps.nl vindt u de contactgegevens van de auteurs.